

Mladá veda

Young Science

Mladá veda

Young Science

MEDZINÁRODNÝ VEDECKÝ ČASOPIS MLADÁ VEDA / YOUNG SCIENCE

Číslo 6, ročník 10., vydané v decembri 2022

ISSN 1339-3189

Kontakt: info@mladaveda.sk, tel.: +421 908 546 716, www.mladaveda.sk

Fotografia na obálke: Bunker. © Branislav A. Švorc, foto.branisko.at

REDAKČNÁ RADA

doc. Ing. Peter Adamišín, PhD. (Katedra environmentálneho manažmentu, Prešovská univerzita, Prešov)

doc. Dr. Pavel Chromý, PhD. (Katedra sociálnej geografie a regionálneho rozvoje, Univerzita Karlova, Praha)

Mgr. Jakub Köry, PhD. (School of Mathematics & Statistics, University of Glasgow, Glasgow)

prof. Dr. Paul Robert Magocsi (Chair of Ukrainian Studies, University of Toronto; Royal Society of Canada)

Ing. Lucia Mikušová, PhD. (Ústav biochémie, výživy a ochrany zdravia, Slovenská technická univerzita, Bratislava)

doc. Ing. Peter Skok, CSc. (Ekomos s. r. o., Prešov)

prof. Ing. Róbert Štefko, Ph.D. (Katedra marketingu a medzinárodného obchodu, Prešovská univerzita, Prešov)

prof. PhDr. Peter Švorc, CSc., predseda (Inštitút histórie, Prešovská univerzita, Prešov)

doc. Ing. Petr Tománek, CSc. (Katedra veřejné ekonomiky, Vysoká škola báňská - Technická univerzita, Ostrava)

Mgr. Michal Garaj, PhD. (Katedra politických vied, Univerzita sv. Cyrila a Metoda, Trnava)

REDAKCIA

Mgr. Branislav A. Švorc, PhD., šéfredaktor (Vydavateľstvo UNIVERSUM, Prešov)

Mgr. Martin Hajduk, PhD. (Banícke múzeum, Rožňava)

PhDr. Magdaléna Keresztesová, PhD. (Fakulta stredoeurópskych štúdií UKF, Nitra)

RNDr. Richard Nikischer, Ph.D. (Ministerstvo pro místní rozvoj ČR, Praha)

PhDr. Veronika Trstianska, PhD. (Ústav stredoeurópskych jazykov a kultúr FŠŠ UKF, Nitra)

Mgr. Veronika Zuskáčová (Geografický ústav, Masarykova univerzita, Brno)

VYDAVATEĽ

Vydavateľstvo UNIVERSUM, spol. s r. o.

www.universum-eu.sk

Javorinská 26, 080 01 Prešov

Slovenská republika

DIDAKTICKÉ NÁVRHY PRE ROZVÍJANIE GRAMATICKEJ KOMPETENCIE SLOVENSKÝCH UČIACICH SA PROSTREDNÍCTVOM PRÁCE S LITERATÚROU NA HODINÁCH FLE

DIDACTIC SUGGESTIONS FOR THE DEVELOPMENT OF GRAMMATICAL
COMPETENCE OF SLOVAK LEARNERS THROUGH WORK WITH LITERATURE
IN FLE CLASSES

Linda Adlerová, Paula Píšová,¹ Erzsébet Szabó²

Linda Adlerová a Paula Píšová v súčasnosti pôsobia ako interné doktorandky na Katedre romanistiky a germanistiky Filozofickej Fakulty Univerzity Konštantína Filozofa v Nitre, pričom prvá z nich sa prioritne zameriava na lingvodidaktiku, konkrétnejšie na kontextualizáciu a výučbu gramatiky, druhá na literárnovedný výskum francúzskej literatúry. Na magisterskom stupni obe graduovali v programe učiteľstvo francúzskeho jazyka a svoje vedomosti a zručnosti naďalej rozvíjajú ich prepájaním aj v interdisciplinárnom smere. Erzsébet Szabó je čerstvou absolventkou doktorandského štúdia lingvodidaktiky na rovnakej katedre, zameriava sa na nemecký jazyk a v súčasnosti začala pôsobiť ako postgraduálna stážistka vo Viedni, kde sa orientuje v rámci metodológie na kvalitatívny a kvantitatívny výskum a ich metódy, ktoré aj vyučuje.

Linda Adlerová and Paula Píšová are currently working as internal PhD students at the Department of Romance and German Studies, Faculty of Arts, Constantine the Philosopher University in Nitra, the former focusing primarily on linguodidactics, more specifically on contextualization and grammar teaching, the latter on literary research of French literature. At the master's level, both graduated in the French language teaching program and continue to develop their knowledge and skills by linking them in an interdisciplinary direction. Erzsébet Szabó is a recent PhD graduate in the field of linguodidactics at the same department, focusing on German language, and has now started a postdoctoral fellowship in Vienna,

¹ Adresa pracoviska: Mgr. Linda Adlerová, Mgr. Paula Píšová, Katedra romanistiky a germanistiky, Filozofická fakulta, Univerzita Konštantína filozofa v Nitre, Štefánikova 67, 949 01 Nitra, Slovensko
E-mail: adlerova.l@gmail.com, paulapisova@gmail.com

² Adresa pracoviska: Mgr. Erzsébet Szabó, PhD., Institut für Germanistik, Philologisch-Kulturwissenschaftliche Fakultät, Universität Wien, Porzellangasse 4, 1090 Wien, Österreich
E-mail: erzsebet.szabo@univie.ac.at

where she is focusing on qualitative and quantitative research and their methods, which she also teaches.

Abstract

The paper focuses on the problem of teaching foreign language grammar using literature in secondary schools. Our aim is to propose and provide teachers of French as a foreign language with effective and practical didactic recommendations for teaching the past tense in French through a literary text. In selecting a particular text and in conceiving didactic recommendations, we take into account the potential of working with a literary text to contribute to the self-development of the learner, to the development of his/her reading and language skills, to the development of his/her critical thinking and other important aspects of his/her personality. The chosen text is an authentic literary text – the Quebec short story *Le petit bonhomme de graisse*, which in terms of content and scope meets the criteria for selecting a text for the chosen didactic purposes. The proposed activities for working with the text are designed for learners with reference language level B1 according to the CEFR, where the learners encounter the chosen grammatical phenomenon and the problem of its application in communicative practice. From a linguodidactic point of view, the chosen text corresponds to this language level and does not need to be didacticised. The partial aim of this paper is to offer FLE teachers a tool for the development of grammatical competence and its application to learners' communicative practice. In proposing activities related to authentic literary text, we take into account Slovak learners in Slovak schools, but nevertheless these proposals are applicable in the educational system of other countries where French is taught as a foreign language.

Key words: French as a foreign language, foreign language teaching, literature, grammatical competence, literary text, past tense

Abstrakt

Príspevok je zameraný na problematiku vyučovania gramatiky cudzieho jazyka s využitím literatúry na stredných školách. Naším cieľom je navrhnúť a poskytnúť vyučujúcim francúzštiny ako cudzieho jazyka efektívne a praktické didaktické odporúčania pre vyučovanie minulých časov vo francúzskom jazyku prostredníctvom literárneho textu. Pri výbere konkrétneho textu a koncipovaní didaktických odporúčaní berieme do úvahy potenciál práce s literárnym textom prispievať k seba rozvoju žiaka, k rozvoju jeho čitateľských a jazykových zručností, k rozvoju kritického myslenia a ďalších dôležitých aspektov jeho osobnosti. Zvoleným textom je autentický literárny text - quebecká poviedka *Le petit bonhomme de graisse*, ktorá obsahovo aj rozsahom vyhovuje kritériám výberu textu pre zvolené didaktické účely. Navrhované aktivity na prácu s textom sú určené pre učiacich s referenčnou jazykovou úrovňou B1 podľa SERRJ, na ktorej sa žiaci stretávajú so zvoleným gramatickým javom a problematikou jeho aplikácie v komunikačnej praxi. Z pohľadu lingvodidaktiky zvolený text korešponduje s touto jazykovou úrovňou a nie je potrebné ho didaktizovať. Čiastkovým cieľom tohto príspevku je ponúknuť vyučujúcim FLE nástroj pre rozvoj gramatickej kompetencie a jej aplikácie do komunikačnej praxe u žiakov. Pri návrhoch aktivít spojených s autentickým literárnym textom berieme ohľad na slovenských učiacich sa

v slovenských školách, no napriek tomu sú tieto návrhy aplikovateľné v edukačnom systéme iných krajín, v ktorých sa francúzština vyučuje ako cudzí jazyk.

Kľúčové slová: francúzština ako cudzí jazyk, vyučovanie cudzích jazykov, literatúra, gramatická kompetencia, literárny text, minulé čas

Úvod

Aj v súčasnosti, v dobe, ktorej dominujú audiovizuálne, multimediálne a interaktívne technológie a internet, má literatúra a práca s ňou svoje miesto vo vyučovaní (nie len) cudzích jazykov. Postavenie a dôležitosť literárnych textov sa v minulosti líšili v závislosti od preferovaného metodologického prístupu. Gramaticko-prekladová metóda považovala literatúru za referenčný jazykový ideál³, oproti tomu priama a štruktúrálna-globálna a audiovizuálna metóda vytlačili literatúru do úzadia. Až začiatkom 80. rokov sa literatúra zásluhou komunikatívnej metódy navrátila na hodiny cudzieho jazyka v podobe záujmového predmetu komunikácie⁴ a od tohto momentu už literatúra nepredstavuje len súčasť kultúrneho dedičstva, ale stáva sa nástrojom komunikácie (Defays a kol., 2014, s. 22 a 23). Súčasný činnostne zameraný prístup akcentuje dôležitosť pragmatickej stránky komunikácie a kompetencií s ňou spojenými. Nie sú nimi len najmarkantnejšie lingvistické poznatky, ale taktiež praktické a sociokultúrne rozmery používania daného jazyka (Godard, 2015, s. 5), ktoré sú reflektované aj v koncepcii medzinárodného dokumentu, v Spoločnom európskom referenčnom rámci pre jazyky (ďalej len SERR)⁵.

Vyučovanie jazyka sa teda v súčasnosti nelimituje len na jazykovedné úkony, ale jeho úlohou je širokospektrálnejší rozvoj používateľa cudzieho jazyka. Práve literatúra má potenciál byť zdrojom rôznorodých vedomostí a zručností. Najzákladnejšou oblasťou analýzy ostávajú lingvistické javy, morfosyntaktické štruktúry, ortografia a štylistika. Nadstavbou je potom prehĺbenie širších literárnovedných vedomostí a zručností, ktoré sú neoddeliteľne späté s literatúrou⁶ a vedú k ďalším vyšším mentálnym zručnostiam. Literárne texty tak presahujú do potencionálnej roviny kontextuálnych poznatkov interdisciplinárneho charakteru. Práca s literatúrou prispieva k seba rozvoju, k rozvoju čitateľských zručností a kritického myslenia, estetických a etických hodnôt, k interkultúrnemu dialógu a s ním spojenej problematike pohľadu na „seba a tých druhých” (Defays a kol., 2014, s. 32 a 33).

Cieľom predkladanej štúdie je na základe teoretického východiska vytvoriť praktické didaktické odporúčania pre vyučovanie konkrétneho gramatického javu prostredníctvom práce s autentickým literárnym textom. Zameriavame sa na vyučovanie francúzštiny ako cudzieho jazyka (ďalej FLE) na Slovensku, pričom sme si zvolili gramatický jav náročný na osvojenie a použitie v komunikačnej praxi pre slovenského učiaceho sa. Konkrétne ide o

³ Literárne texty boli použité ako materiál na predstavenie a tréning, resp. precvičovanie gramatických pravidiel

⁴ Je však nutné poznamenať, že vo väčšine prípadov išlo o autentické dokumenty aj nie vyslovene literárnej povahy (Godard, 2015, s. 28).

⁵ Podľa SERR ide o vedomosti (*savoir*), zručnosti a praktické schopnosti (*savoir-faire*, alebo *know-how*) a existenčnú kompetenciu ktorá „*sa môže chápať ako súhrn jednotlivých vlastností, charakterových črt a postojov, ktoré sa týkajú napríklad predstavy jednotlivca o sebe, jeho názoru na iných a jeho ochoty zapojiť sa do spoločenskej interakcie s ostatnými ľuďmi*” (*savoir-être*) (Franko, 2017, s. 14 a 15).

⁶ Napr. teória žánrov a ich špecifik, poetika a výrazové prostriedky textu a pod.

použitie rôznych minulých časov, ktoré sú prítomné vo zvolenom po francúzsky písanom literárnom texte s názvom *Le Petit Bonhomme de graisse* (1998).

Kritériá výberu zvoleného textu

Náš výber autentického literárneho textu pre vytvorenie didaktických odporúčaní pre vyučovanie FLE podlieha viacerým kritériám tak, aby vyhovovali cieľu a podmienkam vyučovacej hodiny a zároveň úrovni rozvoja učiaceho sa. Okrem logickej a nevyhnutnej prezentácii daného gramatického javu v texte je zvolený literárny text z hľadiska lexiky a morfosyntaktickej štruktúry primeraný jazykovej úrovni žiakov (v našom prípade ide o jazykovú úroveň B1 podľa SERR), čím eliminujeme možnosť nepochopenia informatívneho obsahu a zabezpečíme možnosť ďalšej detailnejšej jazykovej analýzy a recepcie. Zvolený jazykový jav je pomerne náročný na pochopenie a osvojenie si, preto sme zvolili celistvý autentický text, ktorý nie je nijakým spôsobom didaktizovaný, teda predstavuje autentický jazykový prejav bez transpozícií do jeho hovorových alebo slangových podôb (Fiévet, 2013, s. 29). Dĺžka textu bola ďalším podstatným kritériom. *Le Petit Bonhomme de graisse* nepresahuje dĺžku troch strán, pričom typografia textu prispieva k zníženiu času potrebného na jeho prečítanie počas vyučovacej hodiny⁷ a zabezpečuje dostatočné množstvo na ďalšiu prácu s textom (Defays a kol., 2014, s. 55). Zvolený text zo žánrového hľadiska predstavuje krátke dielo – poviedku, čo je text, ktorý okrem jeho dĺžky má aj výhodu jednoduchšej narácie ľahkej na recepciu žiakom (Fiévet, 2013, s. 29).

Význam literárneho textu v kontexte výučby gramatiky v cudzom jazyku

V nasledujúcej časti príspevku sa pokúsime objasniť podstatu literárneho textu v kontexte výučby cudzieho jazyka so zameraním na vyučovanie gramatiky. Predstavíme viaceré chápania literárneho textu a zachytíme jeho základné vlastnosti, pričom si uvedomujeme rôzne stanoviská odborníkov, ktorí zastávajú odlišné názory.

Stradiotová a kol. (2019) hovoria, že štruktúra literárneho textu ponúka pedagógom cudzieho jazyka širokú škálu možností na vytváranie cvičení zameraných na gramatiku či lexiku. Gramatickou analýzou textu žiaci spoznávajú naratívne mechanizmy, syntaktické vzťahy, význam používania spojok ako aj rôzne typy podradovacích súvetí alebo druhy prísloviok. Daný literárny text je možné ďalej využiť aj na rôzne typy cvičení súvisiacich s morfológiou (predpony, prípony, derivácie, kompozície), syntaxou (použiť slová v kontexte) a so sémantikou (poznávanie rôznych významov slova: denotatívny, konotatívny, figuratívny, metaforické použitie, atď.). Kým Koppensteiner (2001) tvrdí, že literárne texty môžu vzbudzovať zvedavosť a záujem žiakov o gramatiku a zatriktívňujú prácu s ňou, tak na druhej strane sú mnohí didaktici voči tomu kritickí a považujú literárne texty za umelecké diela nevhodné na prácu s jazykom, príp. s gramatikou. Podľa nich by literárne texty mali byť zamerané predovšetkým na konkrétnu tému, pričom žiaci by mali interpretovať získané informácie. Ďalej tvrdia, že literárne texty by sa mali prioritne využívať na prezentáciu estetických a etických hodnôt.

⁷ Slovenský školský vzdelávací systém ustanovuje vyučovaciu hodinu o dĺžke 45 minút, pri vyberaní textu a vytváraní didaktických odporúčaní sa riadime týmto časovým intervalom.

My sa prikláňame predovšetkým k názoru, ktorý prezentuje aj Rösler (2012) a ten navrhuje kompromis. Literárny text je vhodným nástrojom pre rozvoj jazykových kompetencií, ale taktiež by sme pri práci s ním nemali zabúdať na jeho estetickú stránku, ktorá je jedna z hlavných funkcií literárneho textu aj v cudzojazyčnej výučbe a pomocou ktorej žiaci spoznávajú krásu a bohatstvo cudzieho jazyka (Jašová, 2009).

Ďalšie funkcie literárneho textu vo výučbe gramatiky sú nasledovné:

- komunikačná funkcia – čítanie a práca s literárnymi textami zlepšuje jazykové schopnosti žiakov a pomáha im získať sociolingvistické, pragmatické ako aj kultúrne poznatky;
- štylistická funkcia – literárne texty s rôznymi štýlmi a úrovňami náročnosti často obohacujú slovnú zásobu a gramatiku žiakov, ktorú potom môžu využívať v každodennej komunikácii, zároveň sa zlepšujú a rozširujú aj ich vyjadrovacie schopnosti;
- kognitívna funkcia – čítanie literárnych textov podporuje rozvíjanie myslenia a mentálnych schopností žiakov. Vychádza z prepojenosti poznávania a osvojovania jazyka s myslením, pričom akcentuje postupnosť myšlienkových operácií, ktoré sa uplatňujú pri poznávaní jazyka myslením, vrátane induktívno-deduktívneho myšlienkového postupu;
- humanisticko-kultúrna funkcia – humanizácia spoločnosti predstavuje spojenie jazyka s literatúrou, čím sa posilňujú vzťahy medzi cudzími kultúrami (Betáková, 1984; Jašová, 2009).

Okrem hore uvedených funkcií je taktiež potrebné, aby zvolený literárny text pomáhal dynamizovať a uvoľniť hodiny cudzieho jazyka a vyzýval žiakov k vyjadrovaniu vlastných myšlienok. Práca s literárnym textom by mala taktiež podporovať rozvoj komunikačnej kompetencie a jazykový potenciál žiakov (Spinner, 2006). Okrem toho hodiny cudzieho jazyka podporené prácou s literárnymi textami by mali byť pre žiakov zábavné, pretože sa osobne alebo spoločne zapájajú do práce s textom, vyjadrujú záujem k témam a s nimi súvisiacim úlohám a rozširujú svoje kritické myslenie, ktoré vedie k zlepšeniu čitateľskej zručnosti.

Problematika osvojovania si a používania francúzskych minulých časov slovenským učiacim sa

Z morfológického hľadiska poznáme desať slovných druhov – podstatné mená, prídavné mená, zámená, číslovky, slovesá, predložky, častice, spojky a citoslovčia. Každý jeden zo slovných druhov zastáva zo syntaktického hľadiska určitú funkciu v rámci vety, teda stáva sa vetným členom. Syntakticky najdôležitejším vetným členom je prísudok, teda sloveso, ktoré definuje ostatné vetné členy okolo seba. Samotné sloveso môžeme charakterizovať pomocou spôsobu, ktorý vyjadruje, a takisto pomocou času (slovesného). Švarbová (2020, s. 11) uvádza, že sloveso má za úlohu umožniť tomu, kto hovorí alebo píše, opisovať, ohodnotiť alebo situovať udalosti v čase uskutočnených niekým alebo niečím.

Sloveso je ohybným slovným druhom, teda sloveso vieme časovať a francúzska gramatika časuje slovesá v rovine času, spôsobu, osoby a čísla. Čo sa týka času, francúzština rozlišuje tri základné delenia: prítomnosť, minulosť a budúcnosť. Jednotlivé časy

(prítomnosť, minulosť a budúcnosť) rozlišujeme pomocou spôsobov, ktoré nám podľa Švarbovej (2020) umožňujú rozlišovať reálne a nereálne, možné, neisté a nevyhnutné. Francúzština rozlišuje podľa Narjoux (2018) spôsob osobný (indikatív, konjunktív a imperatív) a neosobný (neurčitok, prídavia a prechodník). Osobný spôsob závisí od povahy konverzácie (komunikácie) a od postoja rozprávajúceho, neosobné slovesné spôsoby neodlišujú gramatickú osobu a podľa Riegel et al. (2018) neslúžia ani na situovanie udalostí v čase. „*La grammaire traditionnelle subdivise les modes personnels d'après la nature de la communication et l'attitude du locuteur à l'égard de ce qu'il énonce, ce qu'il met en doute, affirme comme réel ou éventuel le procès exprimé par le verbe.*“⁸ (Narjoux, 2018, s.301). Podľa Narjoux (2018) indikatív je slovesný spôsob faktu, teda vyjadruje to, čo je reálne a konjunktív vyjadruje to, čo považujeme za virtuálne. Riegel et al. uvádzajú päť slovesných spôsobov, a to indikatív, konjunktív, imperatív, neurčitok a prídavia, ku ktorému radia aj prechodník. Spôsob definujú ako postoj hovoriaceho, ktorý ovplyvňuje výpoveď „*les modes expriment l'attitude du manières d'envisager le procès.*“ (Riegel, Pellat, & Rioul, 2018, s. 511) To znamená, že nielen čas je dôležitý na vyjadrenie myšlienky, ale zároveň ju ovplyvňuje aj použitý slovesný spôsob.

V tomto článku sa budeme venovať konkrétne minulým časom indikatívu francúzskej gramatiky, ktoré sú súčasťou vyučovania francúzštiny ako cudzieho jazyka na stredných školách. Slovesné časy indikatívu ponúkajú širokú škálu možností vyjadrenia sa, nakoľko oplýva najväčším počtom slovesných foriem. Vzhľadom na tento fakt, je indikatív jediný spôsob, ktorým dokážeme vyjadriť chronologickú postupnosť dejov „*il est le seul des modes à pouvoir situer précisément le procès dans la chronologie.*“⁹ (Narjoux, 2018, s. 341) Spomedzi 15 časov indikatívu vyjadruje minulosť osem¹⁰, my sa budeme venovať štyrom z nich – *l'imparfait*, *le passé composé*, *le passé simple* a *le plus-que-parfait*, ktoré sú súčasťou vyučovania FLE na stredných školách a ktoré spôsobujú komplikácie nielen pri osvojení, ale aj pri použití.

Bescherellova gramatika (2012) uvádza, že pri rozprávaní, konkrétne v literárnom písanom texte, v minulosti autori najviac používajú a alternujú *le passé simple* a *l'imparfait*. *L'imparfait* v rozprávaní príbehu používame na opis osôb, miest, vecí, opis udalostí v pozadí alebo na komentovanie hlavnej udalosti. Okrem iného *l'imparfait* používame napríklad aj na vyjadrenie udalostí opakujúcich sa v minulosti, či na opis deja, ktorý prebiehal v minulosti, rovnako aj na vyjadrenie prítomnosti v minulosti.

Na druhej strane *le passé simple* vyjadruje hlavné udalosti v rámci rozprávania, ktoré sú presne časovo určené, teda poznáme ich začiatok a koniec. *Le passé simple* je v súčasnosti minulý čas, ktorý je na školách vyučovaný len okrajovo, nakoľko sa zachoval už iba v literárnych textoch a v iných písaných textoch (prevažne súčasných ako vedecké články, noviny a pod.) a v hovorenej reči ho nepoužívame. No aj napriek informatívnemu charakteru vyučovania tohto času je dôležité, aby žiaci tento čas nielen poznali, ale boli schopní ho identifikovať v písanom texte.

⁸ Voľný preklad autora: *Tradičná gramatika delí osobné spôsoby podľa povahy komunikácie a podľa postoja hovoriaceho vzhľadom na to, čo hovorí, čo spochybňuje, čo považuje za reálne alebo možné.*

⁹ Voľný preklad autora: *Je jediný zo spôsobov, ktorý môže situovať presne proces (dej) chronologicky.*

¹⁰ Osem minulých časov indikatívu vo francúzštine: *l'imparfait*, *le passé composé*, *le passé simple*, *le plus-que-parfait*, *le passé antérieur*, *le passé surcomposé*, *le plus-que-parfait surcomposé*, *le passé antérieur surcomposé*

Alternatívou ku *passé simple* je *le passé composé*, zložený čas, ktorý takisto vyjadruje jednorazové minulé udalosti, ktoré sú časovo ohraničené. Na rozdiel od *passé simple*, ktoré nemá žiadnu súvislosť s prítomnosťou, podľa Tarabu (2008) *passé composé* vyjadruje „*dej, ktorý prebiehal v minulosti, má určitú platnosť aj pre prítomnosť*“ (Taraba, 2008, s. 142). Práve preto je *passé simple* využívané už v len literárnych textoch.

Posledným časom, ktorým sa budeme v tomto článku zaoberať je *le plus-que-parfait* (PQP), ktorý je rovnako zloženým časom ako aj *passé composé* a tým pádom je to čas, ktorý vyjadruje udalosti, ktoré sú ukončené. Časom PQP vyjadrujeme udalosti v minulosti, ktoré predchádzali iným udalostiam v minulosti na časovej osi. Často PQP nachádzame v rámci súvetí v korelácii s jedným z minulých časov (*l'imparfait*, *le passé composé*, alebo *le passé simple*) „*Le plus-que-parfait se rencontre alors souvent dans un système principale-subordonnée, en corrélation avec un verbe à l'imparfait, au passé simple ou passé composé.*“¹¹ (Riegel, Pellat & Rioul, 2018, s. 548)

Používaniu vyššie spomenutých minulých časom francúzskeho jazyka sa venuje vo vyučovanom procese slovenských stredných škôl veľa času, nakoľko sú dôležité pri rozprávaní/písaní príbehu v minulosti. Žiakom veľakrát robí veľký problém dopĺňanie jednotlivých časov do textu, písanie príbehu v minulosti a zároveň alternovanie minulých časov – najmä *le passé composé* a *l'imparfait*. V modernom ponímaní vyučovania gramatiky je dôležitým faktorom vyučovanie oboch, formy aj funkcie gramatiky v cudzom jazyku. Žiakom nerobí problém samotná tvorba tvarov slovesných časov, ktorá vychádza z konkrétnych vzorcov uplatňovaných pri časovaní slovies. Naopak aplikačná schopnosť žiakov gramatických javov francúzskeho jazyka je najväčším problémom modernej cudzojazyčnej edukácie. Dôkazom je aj výskum Rafajlovičovej z roku 2016, v ktorom z výsledkov vyplýva, že žiaci podali najlepší výkon v dekontextualizovaných testoch s výberom odpovedí. „*Napriek skutočnosti, že dôraz vo vyučovaní jazykov sa kladie na prípravu žiakov byť komunikatívne kompetentnými s cieľom byť schopní používať jazyk v rôznych situáciách, prax v testovaní je často v rozpore s praxou vo vyučovaní*“ (Rafajlovičová, 2016, s. 100). Schopnosť aplikovať gramatické javy do komunikácie charakterizujeme ako koexistenciu pragmatickej a jazykovej (gramatickej) kompetencie a tvoria spolu s inými (lexikálna, gramatická, sémantická, fonologická, ortografická a ortoepická)¹² neoddeliteľnú súčasť komunikačných kompetencií. Komunikácia formou písania či hovorenia vyžaduje všetky štyri jazykové zručnosti – počúvanie, čítanie, písanie, hovorenie. Nakoľko existujú značné odlišnosti medzi francúzskym a slovenským gramatickým systémom, je morfosyntax francúzskeho jazyka obzvlášť náročná na osvojenie pre slovenských žiakov. Zatiaľ čo francúzština vyučovaná na slovenských stredných školách odlišuje udalosti v minulosti až štyrmi rôznymi minulými časmi spomenutými vyššie (PQP, *le passé composé*, *passé simple* a *l'imparfait*,) slovenčina si vystačí len s dvomi, pričom mnohé vyjadruje dokonavým a nedokonavým vidom, ktorými francúzsky jazyk neoplyva. Práve táto skutočnosť má za následok náročnosť osvojovania si a používania týchto gramatických minulých časov slovenskými žiakmi. Preto v rámci tohto článku predkladáme typy a návrhy na prácu

¹¹ Voľný preklad autora: *Le plus-que-parfait sa často stretáva v systéme súvetí (hlavná a vedľajšia veta) v korelácii so slovesom v l'imparfait, v passé simple alebo v passé composé.*

¹² Podľa Spoločného európskeho referenčného rámca pre jazyky

s písaným textom, ktoré napomôžu zvýšeniu aplikačnej schopnosti žiakov pri práci (osvojenie správnej voľby času podľa situácie v kontexte, zautomatizovanie používania časov, a pod.) s minulými časmi francúzskeho jazyka. Pri ich vytváraní vychádzame z predpokladu, že žiaci na úrovni B1 poznajú a majú už osvojenú tvorbu spomínaných minulých časov.

Návrhy aktivít na prácu s textom

Vzhľadom k tomu, že v príspevku prikladáme len pracovný list pre žiaka (*fiche pratique*), nie aj pre učiteľa, nasledujúca časť predstavuje metodické pokyny učiteľovi pre prácu s predmetným pracovným listom.

Téma: Minulé časy francúzskeho jazyka

Cieľ: vedieť rozlíšiť minulé časy, osvojiť si používanie minulých časov,

Pomôcky: zvýrazňovače/farebné perá (zelený, červený, žltý), literárny text (nie je súčasťou tohto príspevku)¹³

Trvanie: 45 min.

1. Farebné odlišenie časov v texte

Cieľ: uviesť tému minulých časov, vyhľadať slovesá v minulom čase v texte, pozorovať odlišné formy slovies

Žiaci samostatne čítajú text (v prípade potreby učiteľ preloží neznáme slová). Následne žiaci farebne odlišujú rôzne tvary slovies v minulých časoch (*l'imparfait*, *le passé composé*, *le passé simple*, *le plus-que-parfait* – každé inou farbou). Úvodná aktivita umožní žiakom ďalej pracovať s textom, nakoľko aktivity k textu sú zamerané na minulé časy, rýchlejšie sa v texte orientovať a vyhľadávať potrebné informácie, slovné spojenia, a pod. Pri aktivite tohto typu žiaci využijú kognitívnu učebnú stratégiu zvýrazňovania, ktorá prispieva k sústredeniu sa na dôležité časti textu (v našom prípade minulé časy).

2. Čo vyjadruje *l'imparfait*?

Cieľ: vyhľadať tvary slovies v *l'imparfait*, pochopiť funkciu v texte

V druhej aktivite žiaci pracujú už so zvýrazneným textom, pričom na pokyn vyučujúceho vyhľadávať konkrétne všetky slovesá v *l'imparfait*, ktoré už majú vyznačené a pozorujú, čo to dané sloveso v texte vyjadruje. Sústredia sa nielen na sloveso, ale aj na kontext, v ktorom je sloveso použité. Aktivita výrazne prispieje ku aplikácii gramatických javov do komunikácie, nakoľko jav nie je explicitne vysvetlený vopred, ale žiaci induktívnym spôsobom skonštruujú pravidlo používania.

Riešenie: *l'action inachevée – la description des personnages – le caractère – l'apparence*

3. Časová os príbehu

Cieľ: porozumieť použitiu minulých časov, orientovať sa v čase deja rozprávaného príbehu.

¹³ Celý text nie je z dôvodu limitovanej paginácie uvedený v štúdiu, pre celý text pozri Gagnon, C. (1998) *Contes traditionnels du Québec*. France: Éditions Milan, s. 49-52.

A) Žiaci pracujú s vopred vybranými a pripravenými úsekmi tak, že do časovej osy najprv zoradujú jednotlivé dejové prvky tak, že vytvárajú sled dejových prvkov založený na chronologickom čase, teda vytvárajú fabulu¹⁴ príbehu. (napr. narodenie chlapca, prvé lapanie do vreca, príchod matky....)

Riešenie: 1A, 2G, 3K, 4H, 5J, 6C, 7L, 8I, 9B, 10F, 11D, 12E, 13M.

Odporúčané otázky po aktivite: Aký minulý čas je použitý na vyrozprávanie písaného príbehu v osnove? (le passé simple) Aký čas by ste použili na prerozprávanie tohto deja ústne? (le passé composé)

B) Žiaci prerozprávajú príbeh z časovej osy použitím časových výrazov (*puis, après, quand...*), pričom si uvedomujú rozdiel medzi písomným a ústnym prejavom a použitím príslušného minulého času.

C) Na základe predchádzajúcej aktivity žiaci pracujú s vybraným úsekom textu, pričom pozorujú použitie dvoch rôznych minulých časov (*le passé simple* a *PQP*) pričom sa zameriavajú na predčasnosť jednotlivých dejových prvkov v ukážke. Využívajú ako pomôcku vytvorenú časovú os z aktivity 3A.

Ukážka:

« *Brandissant son couteau elle courut vers la maison du petit bonhomme de graisse. Pendant ce temps, la mère était revenue du marché et son fils lui avait raconté tout ce qui était arrivé pendant son absence.* » (Gagnon, 1998, s.52)

Riešenie: 1. « *la mère était revenue du marché et son fils lui avait raconté tout ce qui était arrivé pendant son absence.* » - je udalosť, ktorá sa stala skôr (na časovej osy je to dejový úsek 7 - 9) a využitý čas je *PQP*.

2. « *Brandissant son couteau elle courut vers la maison du petit bonhomme de graisse.* » (na časovej osy je to dejový úsek 12) a využitý čas je *le passé simple* (pre hovorenú reč je to *le passé composé*).

Návrhy na pomocné otázky pre učiteľa:

Ktoré udalosti z časovej osy sú v ukážke? Ktorá sa stala skôr? Aký gramatický minulý čas vyjadruje tento dejový úsek?

4. Použitie minulých časov

Cieľ: rozlíšiť funkcie jednotlivých minulých časov

¹⁴ Fabula je základným prvkom dejovej výstavby textu, pričom je charakterizovaná ako „prirodzený sled dejových prvkov v umeleckom texte založený na časovej postupnosti“ (Žilka, 2006, s. 107), čím sa odlišuje od sujetu, ktorý predstavuje usporiadanie jednotlivých dejových prvkov v následnosti, v akej sa objavujú počas čítania v texte (tamtiež).

Žiaci na základe predošlých aktivít poznajú pravidlá použitia minulých časov, s ktorými pracujú v poslednej aktivite. Úlohou žiakov je priradiť teoretickú charakteristiku použitia minulého času s názvom daného času. Aktivita slúži na upevnenie učiva ako fixačná aktivita na záver.

Riešenie: A3, B1, C4, D2

Fiche pratique (Pracovný list)

Activité 1

La distinction des temps par couleurs (Farebné odlíšenie časov)

Lisez le texte. Marquez en couleur des formes différentes des temps du passé (l'imparfait en vert, le passé simple en jaune et le plus-que-parfait en orange). (Prečítajte si text. Vyznačte farebne jednotlivé formy minulých časov (l'imparfait zelenou, le passé simple žltou a le plus-que-parfait oranžovou)).

Activité 2

Qu'est-ce qu'on exprime par l'imparfait ? (Čo vyjadruje l'imparfait?)

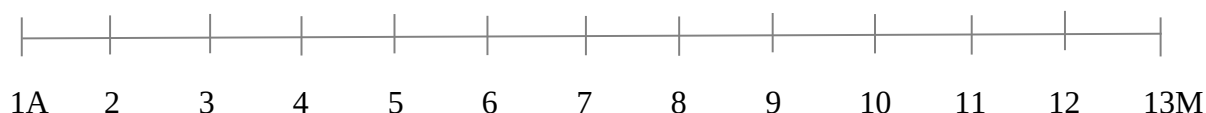
Observez les phrases où on utilise l'imparfait. Quelles informations on peut trouver dans ces phrases ? Choisissez et entourez les convenables. (Pozorujte vety s využitím času l'imparfait. Aké informácie nachádzame v týchto vetách? Vyberte a zakrúžkujte vyhovujúce.)

L'action achevée – l'action inachevée – la description des personnages – un fil des événements – le caractère – l'apparence – l'action accomplie – l'antériorité – les projets d'avenir

Activité 3

La frise chronologique (Časová os)

A) Mettez en ordre chronologique les événements suivants (A-M) selon le temps réel pas en ordre de la narration. (Chronologicky zradťte nasledujúce udalosti (A–M) v poradí, ako sa udiali, nie ako sú vyrozprávané):

- A) Il était une fois, une bonne femme avec son fils (surnommé le petit bonhomme de graisse) habitaient dans le village. Dans ce même village ils habitaient aussi une méchante femme avec son fils.
- B) Le petit bonhomme de graisse raconta les événements à sa mère.
- C) La méchante femme rentra chez soi avec l'enfant dans le sac.

- D) La bonne mère plaça un grand chaudron avec l'eau bouillant dans la cheminée
- E) La méchante vieille courut avec un couteau vers la maison de petit bonhomme de graisse et de sa mère.
- F) La méchante femme tua par erreur son propre fils attrapé dans le sac et elle devint encore plus furieuse.
- G) La bonne mère s'en alla au marché et le petit bonhomme de graisse resta seul à la maison. /
- H) Pendant le chemin chez elle, le petit bonhomme de graisse sortit du sac et il se sauva chez soi.
- I) Le petit bonhomme de graisse se libéra du sac, fourra l'autre garçon dedans et revint à la maison chez sa mère.
- J) La méchante femme rentre chez soi avec le sac vide, elle était furieuse. La mauvaise femme reprit son sac, se revint à la maison de petit bonhomme de graisse, grimpa sur le toit, descendit par la cheminée et saisit le petit garçon pour la deuxième fois.
- K) La méchante femme arriva à la maison du petit bonhomme de graisse, elle le trompa, jeta le sac sur lui et le kidnappa.
- L) La bonne mère revint à la maison du marché.
- M) La femme méchante grimpa sur le toit et descendit par la cheminée. Mais la vapeur l'étouffa et elle tomba dans le chaudron où elle mourut ébouillantée.

B) Racontez les événements de la frise chronologique en utilisant le passé composé et les expressions temporelles (puis, après, quand...). (Prerozprávajte udalosti z časovej osy v passé composé s časovými výrazmi.)

C) Relisez l'extrait suivant. Quels événements sont décrits ? Lequel de ces événements s'est passé plus tôt ? Quel temps on utilise pour exprimer cette antériorité temporelle ? (Znova si prečítajte nasledujúcu ukážku z textu. Aké udalosti opisuje ukážka? Ktorá z nich sa udiala skôr? Aký čas je použitý na vyjadrenie predčasnosti?)

Extrait (Ukážka):

« Brandissant son couteau elle courut vers la maison du petit bonhomme de graisse. Pendant ce temps, la mère était revenue du marché et son fils lui avait raconté tout ce qui était arrivé pendant son absence. » (Gagnon, 1998, s.52)

Activité 4

L'emploi des temps du passé. (Použitie minulých časov.)

Associez une règle d'emploi au temps qui convient. (Prirad'te charakteristiku použitia času k názvom minulých časov.)

Le temps (čas)	L'emploi (použitie)
A) l'imparfait	1) on l'utilise pour exprimer les événements terminés dans le passé. Il ne s'utilise que dans les textes écrits.
B) le passé simple	2) on l'utilise pour décrire une action achevée qui s'est passée avant une autre action dans le passé.
C) le passé composé	3) on l'utilise pour décrire les actions habituelles, le cadre spatio-temporel (la description de l'environnement, de la météo), le visage et le caractère des personnages, les actions inachevées, etc...
D) le plus-que-parfait	4) on l'utilise pour exprimer les événements terminés dans le passé.

Záver a odporúčania do pedagogickej praxe

Predložené didaktické návrhy, spolu s vytvoreným pracovným listom pre 45-minútovú hodinu, podľa slovenského školského systému, majú potenciál zefektívniť výučbu francúzštiny ako cudzieho jazyka so zameraním na problematiku minulých časov. Odporúčania vychádzajú jednak z teoretických poznatkov a výskumov, jednak z vlastnej pedagogickej praxe autoriek. Predpripravený didaktický materiál zameriavame výhradne na rozvoj aplikačnej schopnosti žiakov gramatických javov do komunikačnej praxe, pričom to považujeme za nevyhnutný základ pre ďalšie rozširovanie a prehĺbovanie znalostí jazyka takto náročného na osvojenie slovenským žiakom. Nadobudnutú zručnosť tvorenia a rozlišovania jednotlivých minulých časov v texte je vhodné ďalej upevňovať prostredníctvom kontextových cvičení s aplikovaním týchto časov do konkrétnych komunikačných situácií. Napriek tomu, že vytvorený návrh vyučovacej hodiny je orientovaný len na výučbu gramatiky, ktorá predstavuje len jeden z aspektov práce s literárnym textom spomenutých v teoretickej časti príspevku, zvolený pramenný text ponúka vyučujúcemu ďalšie možnosti na širokospektrálny rozvoj osobnosti, vedomostí a zručností žiaka. Prácu s textom *Le petit bonhomme de graisse* môže vyučujúci rozšíriť o komunikačné úlohy zamerané na formovanie morálnych a etických hodnôt žiaka a na ich vyjadrovanie v danom jazyku (napr. dobro a zlo, trest a odmena, dôsledky našich činov, a pod.)¹⁵, alebo o úlohy týkajúce sa literárnovedných poznatkov (literárny žáner poviedky, dejové princípy rozprávky – trestanie zla, atď.). Ďalej text disponuje prvkami vhodnými pre prepájanie a nadobúdanie nových vedomostí interdisciplinárneho charakteru, špecificky významných pre žiakov francúzskeho jazyka. Quebecká poviedka spadá nie len do francúzskej, ale aj do frankofónnej literatúry, čím sa otvára možnosť pre dialóg viacerých (zdanlivo nesúvisiacich) kultúr (porovnávanie geografických a kultúrnych špecifík krajín, ako Kanada, Francúzsko či Slovensko). V tomto zmysle by sme chceli pozdvihnúť viacúrovňovú využiteľnosť (konkrétneho) autentického umeleckého textu v kontexte súčasných edukačných tendencií, ktorým dnes dominujú audiovizuálne a multimediálne technológie.

*Tento článok odporúča na publikovanie vo vedeckom časopise Mladá veda:
doc. PhDr. Eva Švarbová, PhD.*

*Tento článok vyšiel v rámci riešenia a s finančnou podporou projektu UGA č. III/1/2022
Príprava edukačného programu na rozvíjanie gramatickej kompetencie
vo francúzskom jazyku.*

¹⁵ Ako sa uvádza v texte: „les méchants seront punis, et de belle façon! La gentillesse sera récompensée“ [zlí budú potrestaní, a to poriadne! Dobrota bude odmenená] (Gagnon, 1998, s. 49).

Použitá literatúra

1. Anonym, 2012. *Bescherelle: La grammaire pour tous*. Paris: Hatier. ISBN 978-2218949999.
2. BETÁKOVÁ, V., 1984. *Teória vyučovania slovenského jazyka*. Bratislava: SPN.
3. DEFAYS, J.-M. et al., 2014. *La littérature en FLE: État des lieux et nouvelles perspectives*. Paris: Hachette. ISBN 978-2-01-155981-4.
4. GAGNON, C., 1998. *Contes traditionnels du Québec*. Toulouse: Éditions Milan. ISBN 2-84113-647-7.
5. GODARD, A., 2015. *La littérature dans l'enseignement du FLE*. Paris: Les Éditions Didier. ISBN 978-2-278-07613-0.
6. FRANKO, Š., 2017. *Spoločný európsky referenčný rámec pre jazyky*. Bratislava: Štátny pedagogický ústav. ISBN 978-80-8118-201-3.
7. FIÉVET, M., 2013. *Littérature en classe de FLE*. Paris: Cle International. ISBN 978-209-038227-3.
8. JAŠOVÁ, M., 2009. *Arbeit mit literarischen Texten im DaF-Unterricht am Beispiel eines Textes von Christine Nöstlinger: diplomová práca*. Brno: Masarykova Univerzita v Brně.
9. KOPPENSTEINER, J., 2001. *Literatur im DaF-Unterricht. Eine Einführung in produktiv-kreative Techniken*. Wien: öbv und hpt. ISBN 978-3-215-11326-0.
10. NARJOUX, C., 2018. *Le Grevisse de l'étudiant. Grammaire graduelle du français*. Paris: De boeck supérieur. ISBN 978-2-8073-0819-0
11. RAFAJLOVIČOVÁ, R., 2016. Hodnotenie gramatickej kompetencie v testoch rôznej úrovne jazykovej produkcie. In *Kľúčové kompetencie pre celoživotné vzdelávanie V* [online], Prešov: Prešovská univerzita v Prešove, s. 96-102. [cit. 2022-10-17]. ISBN 978-80-555-1727-8. Dostupné z: <https://www.pulib.sk/web/kniznica/elpub/dokument/gogova1/subor/Rafajlovicova.pdf>
12. RIEGEL, M., J.-C. PELLAT a R. RIOUL., 2018. *Grammaire méthodique du français*. Paris: Presse Universitaires de France. ISBN 978-2-13-080060-6
13. RÖSLER, D., 2012. *Deutsch als Fremdsprache: Eine Einführung*. Stuttgart: Metzler Verlag. ISBN 978-3-476-02300-1.
14. SPINNER, K., 2006. *Lesekompetenz erwerben, Literatur erfahren*. Berlin: Cornelsen Verlag. ISBN 978-3-589-05172-4.
15. STRADIOTOVÁ, E. et al., 2019. *Moderné stratégie vo vyučovaní cudzích jazykov na vysokých školách*. Praha: Machiavelli Press. ISBN 978-80-88147-09-1.
16. ŠVARBOVÁ, E., 2020. *Morphologie française (Le verbe)*. Nitra: Univerzita Konštantína Filozofa v Nitre. ISBN 978-80-558-1513-8.
17. TARABA, J., 2008. *Francúzská gramatika*. Bratislava: Slovenské pedagogické nakladateľstvo. ISBN 978-80-10-01379-1.
18. ŽILKA, T., 2006. *Vademecum poetiky*. Nitra: Univerzita Konštantína Filozofa v Nitre. ISBN 80-8050-965-4.

Mladá veda

Young Science

ISSN 1339-3189